

УДК 339.168:364(045)

Г.В. ДАЦЕНКО, В.В. ЄМЕЦЬ
Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ**СОЦІАЛЬНИЙ АСПЕКТ ВПЛИВУ АКЦИЗНОГО ПОДАТКУ
НА ТЮТЮНОВІ ВИРОБИ В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ ЄС**

Формування системи акцизних податків є однією з умов досягнення економічної стабільності. В процесі вступу України в ЄС постає питання, як вирішити проблеми недосконалості та невідповідності європейським стандартам податкової системи щодо сплати акцизних податків. Який варіант розвитку країни є найбільш прийнятним і економічно вигідним. Чи існує можливість швидкого збільшення акцизних податків та які це матиме наслідки для України. Наскільки ефективною є податкова система країни на даному етапі та які можливі наслідки податкової реформи. Порівняльна характеристика України та країн ЄС щодо ставок акцизного податку. Зазначено які недоліки у податковій системі сплати акцизного податку на тютюнові вироби мають країни ЄС, та які існують шляхи їх усунення.

Ключові слова: Акцизний податок з тютюнових виробів, ставка акцизного податку, асоціація, адвалорна ставка, специфічна ставка.

G.V. DATSENCO, V.V. YEMETS
Vinnitsa Trade and Economic Institute KNTEU, Vinnitsa**SOCIAL IMPACTS OF THE EXCISE TAX ON TOBACCO PRODUCTS IN EU MEMBER STATES AND UKRAINE**

Formation of excise taxes is one of the conditions for achieving economic stability. In the process of Ukraine's accession to the EU the question is how to solve the problem of imperfections and inconsistencies with European standards of the tax system on excise taxes. Which version of the country is the most appropriate and costeffective. Is it possible the rapid increase in excise taxes and that this will have consequences for Ukraine. How effective is the tax system of the country at this stage, and what the consequences of tax reform. Comparative characteristics of Ukraine and the EU on the excise tax. Specified deficiencies in the tax system of payment of excise duty on tobacco products are the EU, and what are the ways to overcome them.

Keywords: Excise tax on tobacco products, excise taxes, association, ad valorem rate, the specific rate.

Вступ. В процесі розвитку кожної країни основним завданням є формування та удосконалення податкової системи. Актуальність даної теми полягає в тому, що Україна, як одна з асоційованих членів ЄС, повинна врегулювати питання податкової політики. Особливу увагу необхідно приділити питанню акцизного податку. Оскільки, існує досить велика різниця між системою їх нарахування та контролю за сплатою.

Постановка завдання. Метою статті є розгляд соціально-економічного впливу акцизного податку як в Україні, так і в країнах ЄС. Характеристика недоліків та пропозиції щодо їх усунення.

Дане питання було розглянуто великою кількістю науковців, серед них: Белінський В., Білопольський М., Бурлуцька Б., Вишневецький В., Дяковський Д. Іванов Ю., Ігнатишин М., Ковальчук К., Рева Т., Рябцева А., Шайда О. Однак питання податкової системи не є повністю розглянутим і потребує дослідження, особливо в нинішніх умовах.

Результати дослідження. Розглядаючи поняття акцизного податку варто зазначити, що даний податок є одним з видів непрямих податків, призначення якого полягає в регулюванні діяльності з продажу тютюнових, алкогольних, наркотичних та інших підакцизних товарів.

Різниця між акцизним податком в Україні та країнах ЄС є досить істотною і варто розглянути особливості їх законодавчої бази, наповнення за допомогою даного податку дохідної частини бюджету та соціально-економічні функції регулювання добробуту населення [2].

На акцизний податок покладені такі функції як фіскальна, регулююча та соціальна. При продажі підакцизних товарів варто звернути увагу на тютюнові вироби, оскільки, саме вони мають однаковий попит в усіх країнах світу, незалежно від віку чи соціального статусу. Варто розглянути кожну з функцій окремо.

Фіскальна функція акцизного податку полягає в постійному наповненні державного бюджету та формуванні централізованих фінансових ресурсів для виконання державою своїх обов'язків. Особливість фіскальної функції полягає в тому, що вона забезпечує постійне та стабільне надходження коштів.

Регулювання сплати акцизного податку є досить важливим, оскільки акцизний податок нараховується на ті товари та послуги, що є популярними незалежно від фінансового стану країни, а тому дохід таких підприємств залишається відносно стабільним.

Соціальна функція акцизного податку є пов'язаною з регулюючою. Усі підакцизні товари користуються попитом у різних людей в кожній з країн. Для висвітлення даного питання варто розглянути податкову систему зі сплати акцизного податку в країнах Європейського союзу та України.

Питання акцизного податку в європейських країнах є одним з найважливіших, оскільки, досить тривалий час соціальна політика країн ЄС була направлена на зменшення кількості курців. Основним

засобом в даному випадку виступає акцизний податок з тютюнових виробів.

Впродовж багатьох років даний вид акцизного податку підвищувався і коригувався. Серед країн європейського континенту найбільший розмір тютюнового акцизу має Німеччина, Швеція, Великобританія. Україна має найвищий рівень тютюнового акцизу серед країн СНД.

Однак, це не призвело до зменшення кількості курців, особливо це стосується куріння неповнолітніх. Головною причиною такого явища є цінова доступність сигарет. В зв'язку з цим поширеність куріння в країнах СНД набула жорсткого характеру і Україна посідає одне з останніх місць, оскільки відсоток курців становить 25,5%. Проте в гендерному аспекті цей показник суттєво відрізняється, оскільки відсоток чоловіків, що палять становить 46%, жінок – 12%(Рис.1) [6].

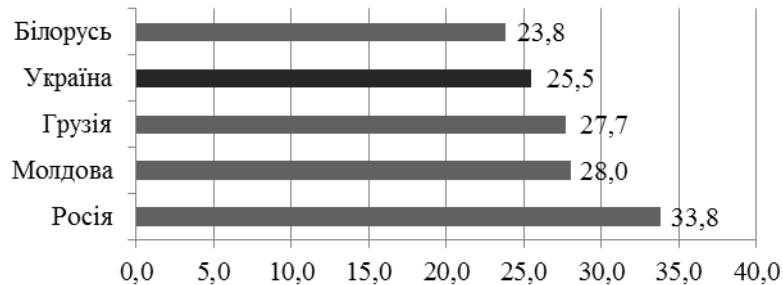

Рис.1. Поширеність куріння в країнах СНД [6]

Споживання сигарет в Україні протягом останніх років зменшилось, причиною цього є підвищення вартості сигарет та поширення анти тютюнової політики (Рис.2) [4].

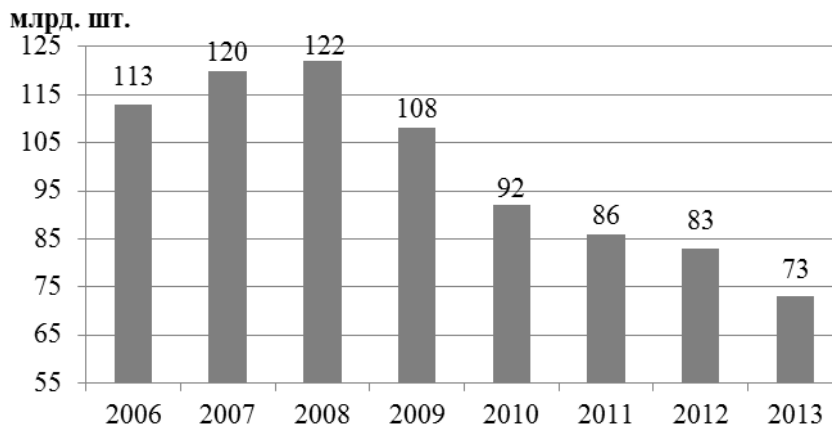

Рис.2. Споживання сигарет в Україні в період з 2006 по 2011 [4]

Саме на таких засадах формується податкова система ЄС. Прикладом ефективності цієї політики є вартість сигарет в ЄС та країнах СНД (рис.3) [4]

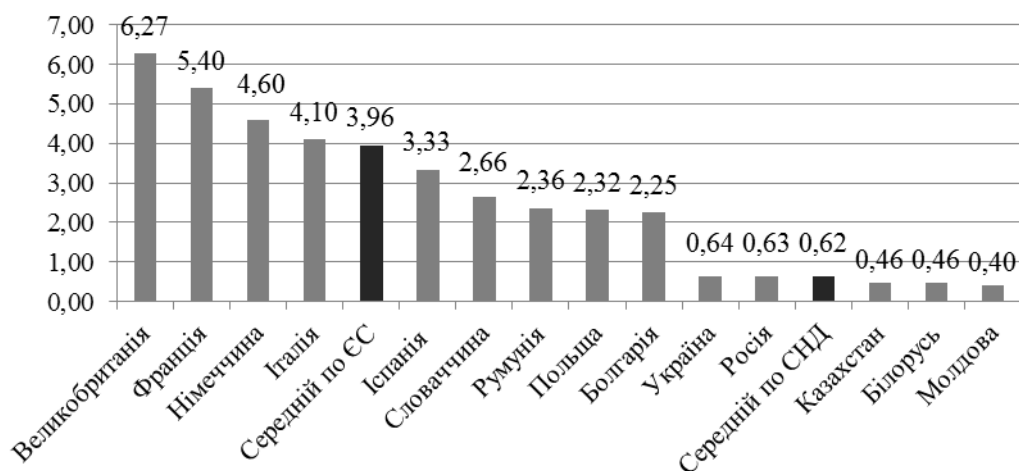

Рис.3. Ціни на сигарети в ЄС та країнах СНД [4]

Як видно з діаграми, вартість однієї пачки сигарет становить в ЄС набагато більше, ніж в країнах СНД. Особливо це видно при порівнянні Великобританії та Молдови, неймовірна різниця пояснюється тим, що в одній політика проти тютюнопаління функціонує на високому рівні, а в іншій взагалі відсутня. Адже

відомо, що саме з Молдови в Україну потрапляє значна кількість контрабандних сигарет.

Проте наповнення державного бюджету за рахунок даного податку не принесло необхідної суми коштів.

Так за останні роки акцизний податок з тютюнових виробів збільшився у 13 разів, а тому став основним наповнювачем державного бюджету (Рис.4) [7]

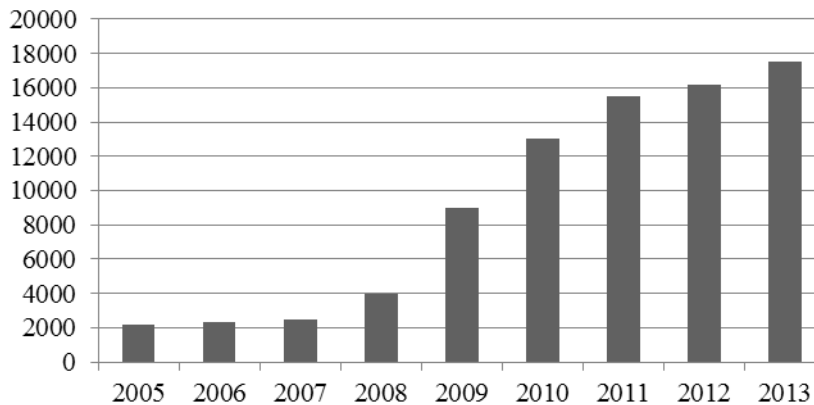

Рис. 4. Структура акцизних надходжень [7]

Протягом останніх п'яти років бюджет отримав збільшення доходів у сумі 27,7 млрд гривень, однак збільшення контрабанди на 9% призвело до щорічного зменшення бюджету на 1,4 млрд грн.

Але, попри все рівень доступності сигарет є високим як в Україні так і країнах ЄС, при цьому середньостатистичний українець витрачає на сигарети приблизно 18% свого щоденного заробітку, коли в ЄС ця цифра становить 5,5%.

Україна, підписавши політичну угоду щодо асоціації в ЄС, зобов'язана буде виконати економічні умови, серед яких, основне місце посідає питання вирівнювання ставки акцизного податку до європейських стандартів (64євро за 1000 шт.). А тому, виникає нагальна необхідність вирішення даного питання в процесі самого вступу в ЄС.

Динаміка підвищення ставки акцизного податку в Україні становить на сьогодні 25% (рис.5)[1], однак, якщо порівнювати з 2008 роком то вона збільшилась майже в двічі, однак для виконання вимог ЄС цього недостатньо.

Адвалорна ставка акцизного податку на тютюнові вироби в Україні за 2008-2012 рр.

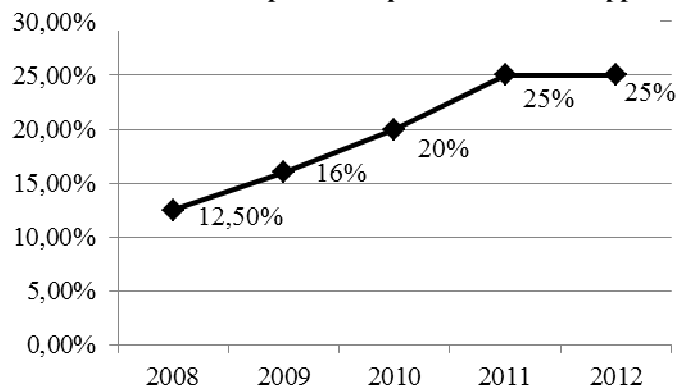

Рис. 5. Ставка акцизного податку з тютюнових виробів протягом 2008-2012рр.[1]

Таким чином, рівень адвалорної ставки збільшився в порівнянні з 2008р. до 2012р. на 12,5%, а тому, питання підвищення податкових зобов'язань розглядається з відповідністю до європейських тенденцій. Що стосується вартості сигарет, то вона також збільшилась [1].

Таким чином, можна простежити динаміку збільшення вартості 1000 сигарет в порівнянні 2008-2012 років. Дане явище дає можливість зрозуміти, що Україна вже заходить на тому етапі щоб реформувати і удосконалити свою податкову систему [1].

Проте, вирівнювання ставки акцизного податку з тютюнових виробів потребує детального розгляду та правильності розрахунків підвищення відсотка на акциз. Прийняті норми та ставки акцизного податку з тютюнових виробів надто мізерні і на даний час вартість акцизу з 1000 сигарет становить лише 217 грн при європейських 64 євро, і при цьому Європа планує підвищити цей показник. На даний момент прийняття урядом законопроекту щодо підвищення ставок акцизів дасть можливість наблизитись до рівня ЄС. На сьогодні ситуація виглядає таким чином, ставка акцизу з тютюнових виробів становить 217,6 грн. планується її підвищення до 300. Однак за останні роки ставка акцизу справді зросла(рис.6).[7]

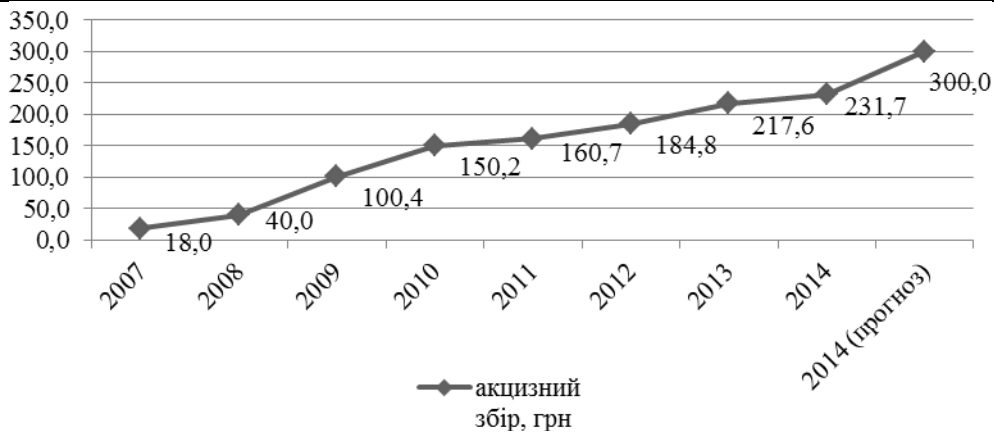

Рис. 6. Динаміка ставки акцизного податку на тютюнові вироби [7]

Розглядаючи моделі формування акцизної податкової системи країн, що вступили в ЄС можна спрогнозувати ряд можливих варіантів розвитку тютюнового бізнесу та споживання сигарет в країні.

При вступі в ЄС такі країни як Італія та Іспанія, мали ряд недоліків, зокрема, легкодоступні сигарети, та низьку частку наповнення державного бюджету за рахунок акцизного податку з тютюнових виробів. На врегулювання питання підвищення відсотка акцизу з сигарет обом країнам був виділений термін близько тридцяти років. Це пояснюється тим, що при різкому підвищенні акцизного податку на сигарети виникає проблема нелегального бізнесу. Якщо підвищити одразу вартість сигарет, що для України становить в середньому 12,8 євро до вартості в 64 євро, то це в результаті призведе до збільшення розвитку тіншової продукції та зменшення наповнення дохідної частини бюджету [3].

Однак, якщо підвищувати ставку акцизу поступово, рівень нелегального продажу буде мінімальним, оскільки не відчуватиметься сильна розбіжність в ціні.

Доступність сигарет у багатьох країнах світу визначається відсотком вартості пачки від середньоденного заробітку. В Україні цей показник є найвищим і становить 18%, при тому що в Європі це 5,5%. Тому видно, що Українці витрачають більшу кількість коштів на сигарети ніж європейці. Політика щодо боротьби з тютюнопалінням дає свій результат і відсоток курців зменшується (рис. 7)[4].

Рис. 7. Цінова доступність сигарет [4]

Так, якщо взяти Україну то вартість пачки в кількості 20 сигарет становить в середньому 18% від середньоденного заробітку. В Румунії цей відсоток сягає позначки в 24%, в Болгарії – 21%. Доступність сигарет говорить про те, що соціально-економічне вирівнювання у співставленні вартості товарів сильно відрізняється між країнами.(Рис.8)[3].

Аналізуючи відмінності вартості товарів першої необхідності (хліб) та вартості сигарет у співвідношенні з середньою заробітною платою в деяких країнах ЄС та Україні за 2013 р. подані у таблиці 1[5], можна зробити висновок, що співвідношення вартості пачки сигарет в Україні та в ЄС має ряд розбіжностей. Особливо це прослідковується у відсотковому співвідношенні. Оскільки вартість товарів першої необхідності в Україні вища ніж в країнах ЄС, а вартість сигарет не занадто висока. Як аналіз висловлено, можна запропонувати таблицю 1 – порівняльна характеристика показників вартості сигарет та хліба в Україні та країнах ЄС. Порівнюючи розмір заробітної плати в Україні та ЄС, можна побачити суттєву різницю, навіть в країнах, що недавно стали членами ЄС, рівень зарплати в два, а то і в три рази вищий ніж у нас. При цьому вартість товарів першої необхідності у них менше. Виникає можливість купувати більше. Наприклад, у Румунії середній розмір заробітної плати становить 880 євро при наших 303-х, вартість хліба у них становить 0.36 євро за хлібину, у нас 0,31. Як видно різниця не досить суттєва, але, якщо поррахувати, то вартість пачки сигарет у цих країнах у три, чотири рази вище, при тому, що ці країни

ще не дійшли до встановленого рівня ЄС в 64 євро за 1000 штук.

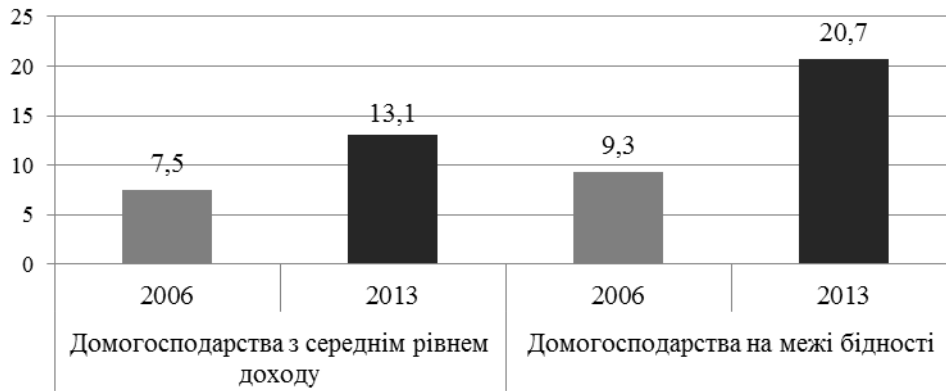

Рис. 8. Цінова доступність сигарет в Україні [3]

Таблиця 1

Порівняльна характеристика показників вартості сигарет та товарів першої необхідності (хліб) в Україні та країнах ЄС

Країна	Вартість пачки сигарети	Вартість однієї хлібини	Середня з/п в євро
Німеччина	5,50	1,5 євро	3500
Швеція	4,58	2,5 євро	2500
Румунія	2,30	0,36 євро	880
Болгарія	2,26	0,36 євро	688
Україна	0,74	0,31	303

Спираючись на міжнародний досвід варто зазначити, що куріння є однією з форм наркоманії, оскільки викликає залежність, однак головною небезпекою цієї шкідливої звички є впевненість у тому, що це не так шкідливо як наркотик. Можливо рівень смоляних токсинів і не дає настільки швидкий результат смертності, однак має ряд факторів, що спонукають задуматись чи варто вживати сигарети. Згідно із статистичними даними у світі 98,96% хворих раком легенів – це курці зі стажем більше п'яти років.

Можливість регулювання кількості курців за допомогою системи акцизного податку є провідним методом в країнах ЄС та розвинених країнах.

Податкова політика щодо підвищення рівня акцизного податку з тютюнових виробів має ряд недоліків. Основним серед яких буде підвищення рівня нелегальної торгівлі сигаретами. Також, якщо брати до уваги той факт, що більшість населення України має низький рівень щомісячного доходу, близько половини живе за межею бідності, то підвищення ціни на сигарети призведе до того, що населення буде купувати товари нелегально завезені на територію України, або взагалі відмовиться їх купувати.

В першому випадку ситуація матиме лише негативні наслідки, оскільки товари, що не пройшли сертифікацію і не відповідають вимогам призведуть до збільшення смертельних випадів серед курців. При демографічній ситуації в Україні це явище є негативним. В середньому вік з якого розпочинають курити становить 12-15 років, в залежності від статі та рівня соціального добробуту сім'ї.

В другому випадку, це матиме лише позитивний результат. Оскільки, зменшення відсотку курців, збільшить рівень життя населення та здоров'я громадян.

В країнах ЄС акцизний податок є одним з головних наповнювачів державного бюджету. За допомогою підвищення ставки акцизного податку держава регулює питання соціальних виплат на відповідні заходи.

Щодо удосконалення системи акцизного податку то існують такі можливі варіанти поступового підвищення ставки акцизного податку.

Перший варіант полягає в можливості поступового підвищення акцизу на тютюнові вироби протягом тривалого періоду. Це дасть можливість українцям не так істотно відчути збільшення ціни на сигарети та надасть можливість зменшити кількість нелегального продажу сигарет. Оскільки рівень акцизного податку в ЄС становить 64 євро з 1000 сигарет, то протягом п'ятнадцяти років, за умови збільшення щорічної ставки на тютюнові вироби на 13 % вартість акцизу з 1000 сигарет становитиме 932 грн.

Другий варіант полягає у віднесенні акцизного податку до місцевих. Тобто, кожен регіон буде отримувати дохід від тютюнопаління в місцевий бюджет і відповідно матиме можливість забезпечити наповнення дохідної частини. На даний період місцеві бюджети України є дотаційними і виникає необхідність у формуванні нових шляхів надходжень коштів у бюджет. Відповідно позитивним явищем такого варіанту є і те, що кожен регіон матиме можливість самостійно регулювати кількість курців. Також на меншій території легше прослідкувати за нелегальною торгівлею підакцизними товарами, а це в свою чергу полегшить роботу контрольних перевірочних органів.

Третій варіант полягає у надходженні коштів від тютюнового акцизу до державного бюджету з метою фінансування закладів охорони здоров'я. Тобто, всі кошти, що надходять до державного бюджету будуть виділені на реформування системи охорони здоров'я, проведення соціальних програм по забезпеченню необхідним обладнання. Це дасть можливість покращити демографічну ситуацію в Україні за рахунок підвищення рівня життя населення.

Особливу увагу варто приділити хворим на рак. В нашій державі питання реформування медицини носить негайний. Оскільки велика кількість людей хворіють раком легенів саме через шкідливу звичку куріння. Необхідно виділити кошти на оновлення обладнання, спростити систему закупівлі ліків для важкохворих, створити умови для отримання належної кваліфікованої допомоги у короткій термін.

Висновки. Таким чином, Україна як країна, що є асоційованим членом ЄС, повинна переглянути ряд факторів щодо податкової системи акцизу з тютюнових виробів, сформулювати чітко поставлену мету вирішення даної проблеми протягом певного періоду часу. Оскільки, стрімке підвищення цін на сигарети призведе до збільшення нелегальної торгівлі тютюновими виробами. Враховуючи досвід попередніх країн-членів ЄС необхідно врахувати помилки та зробити відповідні висновки.

Для України, найбільш доцільною є політика, спрямована на довгострокову оптимізацію доходів при обмеженні серйозних негативних наслідків високого рівня нелегальної торгівлі. Це можна зробити за допомогою вирішення таких питань:

- як підвищення акцизного податку вплине на нелегальну торгівлю в Україні;
- рівень акцизного податку в країнах, що межують з Україною;
- ефективність законодавчої бази, та можливість її удосконалення.

Хоч Україна і є асоційованим членом ЄС система податкової політики потребує ряду перетворень, удосконалень відповідно до економічних вимог країн Європейського союзу. Найбільш оптимальним для України, особливо в нинішніх умовах, є довгостроковий план реформування податкової системи акцизних зборів. Це принесе бажаний результат за мінімальних недоліків.

Література

1. Податковий кодекс України: за станом на 5 березня 2013р./ Верховна Рада України [Електрон.ресурс].– Режим доступу http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T102755.html.
2. Подгорная Т. К. Акцизы в налоговой системе Федеративной Республики Германия [Электрон. ресурс]/Т.К. Подгорная // Российский налоговый журнал.–2012.– № 18. Режим доступа: http://www.rnk.ru/journal/archives/2005/18/nalogovyy_klub/zarubejni_opit/akcizi_v_nalogovoy_sisteme_federativnoy_respublike_germania69843.phtml.
3. Philip Morris International. [Електрон. ресурс]. Режим доступу:http://www.pmi.com/ukr/tobacco_regulation/tobacco_taxation/pages/tobacco_taxation.aspx.
4. Деректива ЄС 2010/2012/EU[Електрон. ресурс].–Режим доступу:// <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2010:050:0001:0007:BG:PDF>.
5. Глобальний звіт ВООЗ про епідемію тютюнопаління 08.07.2011р.[Електрон. ресурс// http://www.moz.gov.ua/ua/portal/pre_20110708_2.html.
6. Нове дослідження: посилення боротьби проти тютюнопаління в Україні [Електрон ресурс] // HIT CIS.] http://www.hitt-cis.net/wp-content/uploads/2013/05/Tobacco_formatted_EUFSR-UA_2013.pdf/
7. Боярчук Д. Скільки коштують сигарети/ Д.Боярчук/Українська правда. Економічна правда.-2014 [Електрон. ресурс] http://www.epravda.com.ua/columns/2014/04/1/432521/view_print/. 11/04/2014

References

1. Podatkoviy kodeks Ukraini:za ctanom na5 bereznia 2013r. Verhovna Rada Ukraini. http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T102755.html.[].
2. PodgomayaТ.К. Actsizi v nalogovoi sisteme Federativnoi Respublici Germaniya.Rosiiskiy nalogoviy gurnal.-2012.18. http://www.rnk.ru/journal/archives/2005/18/nalogovyy_klub/zarubejni_opit/akcizi_v_nalogovoy_sisteme_federativnoy_respublike_germania69843.phtml.[].
3. Philip Morris International. http://www.pmi.com/ukr/tobacco_regulation/tobacco_taxation/pages/tobacco_taxation.aspx.
4. Derektiv ES ЄС 2010/2012/EU. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2010:050:0001:0007:BG:PDF>. [].
5. Globalniy zvit VOOZ pro epidemiu tutunopalinnia. 08.07.2011r. http://www.moz.gov.ua/ua/portal/pre_20110708_2.html.[].
6. Stattiya: Nove doslidzennya: posilennya borotbi proti tutunopalinnia v Ukraini .HIT CIS. http://www.hitt-cis.net/wp-content/uploads/2013/05/Tobacco_formatted_EUFSR-UA_2013.pdf/.
7. Boyarchyk D. Skilki kochtuut sigareti. Ukrainska Pravda.Ekonomichna Pravda. 2014. http://www.epravda.com.ua/columns/2014/04/1/432521/view_print/.11/04/2014.

Рецензія/Peer review : 17.4.2014 р.

Надрукована/Printed :11.6.2014 р.

Рецензент: завідувач кафедри фінансового контролю та аналізу Вінницького торговельно-економічного інституту КНТЕУ Денисюк О.М.